

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коріняк О.М. Правове розуміння та сутність поняття «запобіжні заходи» у кримінальному судочинстві України / О. М. Коріняк // Підприємство, господарство та право. – 2011. – № 4. – С. 7–9.
2. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України: підручник / В. М. Тертишник. – К.: А.С.К., 2003. – 1120 с.
3. Уголовно-процессуальный кодекс Украины: научно-практический комментарий / под общей редакцией В. Т. Маляренко, Ю. П. Аленина. – Х.: ООО «Одиссей», 2003. – 960 с.
4. Трунов И.Л. Меры пресечения в уголовном процессе / И. Л. Трунов, Л. К. Трунова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 356 с.
5. Чухраєв Д.А. Поняття та класифікація запобіжних заходів / Д. А. Чухраєв // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. – № 4. – С. 226–230.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651–VI // Голос України. – 2012. – № 90–91.
7. Кучинська О.П. Домашній арешт як запобіжний захід в кримінально-процесуальному законодавстві / О. П. Кучинська // Адвокат. – 2010. – № 7. – С. 17–19.
8. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации : федеральный закон от 18.12.2001 № 174–ФЗ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/popular/upkrf/>
9. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан : кодекс Республики Казахстан от 13.12.1997 № 206–І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00147&ogl=all>
10. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь : закон Республики Беларусь от 16.07.1999 № 295–3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.kulichki.com/vip/upk/00000001.htm>
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso nuostatų 15.04.2008 № 785–IX. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=319053
12. Солодко Є.В. Відгук про новий Кримінальний процесуальний кодекс / Є. В. Солодко // Громадська думка про правотворення. – 2012. – № 3 (21). – С. 52.

УДК 343.13

ПРОЦЕСУАЛЬНА САМОСТІЙНІСТЬ СЛІДЧОГО

Ю.О. Кучерява, О.О. Левендаренко

Резюме. В роботі розглянуто основні питання щодо вдосконалення процесуальної самостійності слідчого відповідно до нового Кримінального процесуального кодексу України. Запропоновано шляхи удосконалення діяльності слідчого як передумови вирішення проблеми встановлення істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі.

Ключові слова: процесуальна самостійність слідчого, прокурор, кримінальна відповідальність, підпорядкування, соціально-правові гарантії.

14 травня 2012 року Президент України підписав новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК), прийнятий Верховною Радою 13 квітня 2012 року, яким, зокрема, встановлюються нові процесуальні «гарантії» діяльності слідчого, що обумовлює актуальність дослідження, оскільки слідчий є однією з центральних фігур кримінального провадження та центральною фігурою досудового слідства.

Окремі питання, що стосуються гарантій процесуальної самостійності слідчого, досліджувалися в роботах вчених-юристів, а саме: О.В. Бауліна, В.А. Буднікова, О.О. Власова, Е.І. Вороніна, І.Д. Гончарова, А.П. Гуляєва, А.Я. Дубинського, В.С. Зеленецького, Н.С. Карпова, А.О. Клейна, В.Т. Маляренка, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, О.А. Солдатенко, В.В. Шимановського та інших. Однак, прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України зумовило виникнення окремих питань як теоретичного, так і практичного характеру, які ще не підлягали всебічному і повному з'ясуванню та вирішенню.

Процесуальна самостійність слідчого виявляється у можливості, згідно з чинним законодавством, самостійно, за особистим внутрішнім переконанням, проводити усі

необхідні та можливі слідчі дії, приймати відповідні процесуальні рішення, а також нести за них особисту відповідальність. Саме із цим пов'язане вирішення ключових питань під час досудового слідства: кваліфікація кримінального правопорушення та обсяг обвинувачення, направлення справи до суду або закриття справи тощо.

У системі гарантій правового захисту процесуальної самостійності слідчого виділяють такі види: 1) засоби запобігання порушень процесуальної самостійності слідчого (прокурорський нагляд, відомчий контроль); 2) засоби актуалізації та збереження процесуальної самостійності та незалежності (судовий контроль; реалізація норм права, що забезпечують процесуальну взаємодію та захист слідчого); 3) засоби забезпечення кримінального провадження (запобіжні заходи, примусові слідчі та процесуальні дії); 4) засоби державно-владного реагування на неналежну поведінку особи щодо професійної діяльності слідчого (юридична відповідальність та правові санкції) [1, с. 7].

З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу, найбільш актуальним, на нашу думку, буде розгляд питань взаємодії процесуальної самостійності слідчого та процесуального керівництва досудового розслідування прокурором, тобто, першого виду гарантій, зазначених вище. Незважаючи на іноді негативний історичний досвід, на сучасному етапі реформування судочинства розширено повноваження прокуратури у сфері кримінальної юстиції за рахунок обмеження процесуальної самостійності й незалежності слідчих (зокрема, в аспекті надання виключного права прокурору приймати ключові рішення на стадії досудового провадження).

Тобто, КПК передбачає залишення за прокуратурою функції досудового слідства та визначає, що накази прокурора слідчому є обов'язковими до виконання, а їх ігнорування нестиме для слідчого кримінальну відповідальність (ч. 4 ст. 40 КПК України) [2]. Фактично у такий спосіб чинна влада планує узаконити верховенство прокуратури на досудовому слідстві, що прямо суперечить Конституції України. Цілком зрозуміло, що поставлений у такі рамки слідчий дослівно виконуватиме вказівки прокурора, щоби уникнути кримінальної відповідальності.

Звичайно, повноваження прокурора необхідно розширяти, але за рахунок збільшення наглядових функцій. А розширення повноважень прокуратури щодо процесуального керівництва розслідування не надасть очікуваних результатів, а навпаки – зменшиться рівень відповідальності слідчих за свою роботу, що, у свою чергу, може призвести до порушень процесуального законодавства, низької якості розслідування, і, як наслідок, до зростання рівня злочинності в державі.

Загалом, сутність розслідування полягає в можливості за внутрішнім переконанням проводити процесуальні дії та приймати процесуальні рішення без будь-якого впливу. Саме з цим пов'язане прийняття найважливіших рішень на досудовому провадженні: початок досудового слідства за відповідною статтею Кримінального кодексу України та його спрямування ходу, направлення справи до суду, зупинення або відновлення досудового слідства, закриття справи тощо [3, с. 223–228].

Така “самостійність” підвищуватиме гарантії законності й обґрунтованості процесуальних рішень, оскільки надасть слідчому можливість у межах установлених законодавством повноважень самостійно формулювати висновки й судження.

Охріменко С.С. чітко розкриває процесуальну незалежність слідчого як основоположний принцип кримінального судочинства, що слугує захистом слідчого від стороннього впливу і характеризує організаційну сторону діяльності слідчого та безпосередньо впливає на забезпечення його процесуальної самостійності [1, с. 12].

Обмеживши слідчого “процесуальним впливом” прокурора, зруйнуються основоположні засади досудового слідства. Адже нині слідчі, на рівні із суддями та прокурорами, визначені “службовими особами, які займають відповідальне становище” (примітка 2 до ст. 364 Кримінального кодексу України) [4]. Проте, якщо всі їх рішення

необхідно буде погоджувати з прокурором (зокрема, щодо початку досудового розслідування, складання обвинувального акта за результатами розслідування тощо), вони навряд чи матимуть таке “відповідальне становище”.

Це може спричинити і зниження авторитету професії слідчого загалом. Причому не лише серед пересічних громадян, а насамперед, у свідомості самих слідчих, що буде “найгіршим наслідком” такої ситуації. Важко постійно відчувати себе залежним від прокурора, знаючи, що твої рішення не матимуть вирішального значення для справи. У сукупності все це знижує інтерес до роботи, відповідно, знижується і якість розслідування.

Професор В. Тертишник зазначає, що ідея створення незалежного від виконавчої гілки влади слідчого органу є найбільш нагальною сьогодні. Вихід він бачить у створенні Національного бюро розслідувань (далі - НБР) (створення якого вже передбачено у новому КПК). Він стверджує, що створення НБР може стати першим і важливим кроком в напрямку реалізації ідей правової держави в сфері правосуддя [5, с. 4].

Однак, на нашу думку, створення Національного бюро розслідування є недоцільним, оскільки при недосконалому правовому регулюванні статусу слідчого, створення цього органу тільки зумовить появу проблемних питань, як в реалізації завдань так і в питаннях організаційного рівня, оскільки до завдань НБР передбачається віднести лише певне коло питань, а саме декриміналізації усіх органів державної влади зверху донизу, що в нашій країні, на нашу думку не є першочерговим завданням, адже дана категорія злочинів, незважаючи на високий ступінь значущості не є найбільш суспільно небезпечною та розповсюдженою.

Автор погоджується із думкою В. Мойсика, який зазначає, що «проблема створення НБР настільки ж застаріла й заяложена, наскільки туманна й незрозуміла. Вона неодноразово отримувала вкрай негативну оцінку загалу правоохоронної системи України, відкинута не тільки здоровим глуздом, а й логікою подій, пов'язаних із неодноразовими спробами утворити завідомо непотрібну державну інституцію. Але граблі в Україні, мабуть, на те й існують, щоби на них знову і знову наступати» [6, с. 43].

Окрему увагу хотілося б приділити другому виду гарантій процесуальної самостійності слідчого, а саме засобам актуалізації та збереження процесуальної самостійності та незалежності, оскільки сьогодні навіть далеким від правоохоронної діяльності громадянам зрозуміло, що для більш ефективної боротьби зі злочинністю потрібно насамперед забезпечити надійні гарантії правової і соціальної захищеності слідчих, працівників карного розшуку, деяких інших підрозділів.

«Успішна боротьба зі злочинністю неможлива без належного соціально-правового забезпечення. Через його відсутність, зокрема, спостерігається плинність кадрів, у тому числі й серед слідчих. Лише минулого року з органів внутрішніх справ було звільнено 810 слідчих (8,3% від штату). Найприкріше, що майже половина з них пішли за власним бажанням, а третина не прослужила й трьох років.

Причини такого розмивання професійного ядра слідчих підрозділів відомі. Насамперед, це недосконалість законодавства, що врегульовує їхню діяльність. Слідчу роботу погіршує відсутність нормативного акта, який би закріплював процесуальні гарантії слідчих - Закону "Про статус слідчих". Його прийняття значною мірою сприяло б розв'язанню багатьох проблем кадрового, фінансового, матеріально-технічного та соціального характеру», - повідомляє кореспонденту Урядового кур'єру начальник Головного слідчого управління МВС України Василь Фаринник [7, с. 2].

Незважаючи на вимоги Міністра внутрішніх справ від 10 серпня 2010 р. № 14801/Мг про вжиття невідкладних заходів щодо підвищення з 1 вересня 2010 р. працівникам слідчих підрозділів грошового забезпечення до передбаченого законодавством максимального рівня, а також забезпечення їх робочих місць технічним оснащенням та витратними матеріалами (друкарським папером, канцелярським приладдям), фактично розмір заробітної плати слідчих

не збільшився, і в середньому становить від 1800 до 2300 грн. (55 % від передбаченого законодавством). На жаль, лише як виняток надається матеріальна допомога на оздоровлення при основній щорічній відпустці та допомога при вирішенні соціально-побутових питань. Друкарський папір, канцелярське приладдя та інші витратні матеріали слідчі, як правило, купують за власні кошти [8, с.116].

Отже, процесуальна самостійність слідчого – це не тільки нормативне, але й практичне забезпечення відповідного статусу та процесуальних повноважень слідчого з урахуванням потреб слідчої діяльності.

Норми законодавства та підзаконних відомчих нормативно-правових актів на даний час далеко не в повній мірі забезпечують практичну реалізацію процесуальної самостійності слідчого. Нагальними є питання нормативного та практичного врегулювання рівня прокурорського нагляду, підпорядкування вказівкам прокурора слідчими та соціально-правового забезпечення діяльності слідчих.

Тобто, на нашу думку, українське законодавство потребує вдосконалення стосовно закріплення й регулювання процесуального статусу слідчого та самостійності у виконанні, покладених на нього обов'язків, зокрема, пропонуємо внести зміни до нового Кримінального процесуального кодексу, а саме виключення ч. 4 чт 40 КПК України (щодо відповідальності за невиконання доручень та вказівок прокурора) та прийняти ЗУ «Про статус слідчих», яким закріплювалися би правові, процесуальні, соціально-економічні та етико-моральні принципи діяльності слідчих.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Охріменко С. С. Гарантії правового захисту процесуальної самостійності та незалежності слідчого : автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза” / С. С. Охріменко. – К., 2007. – 19 с.
1. 2) Кримінальний процесуальний кодекс України від від 13.04.2012 № 4651-VI // Голос України. – 2012. - № 90-91. – Ст. 40.
- 2) Алексійчук М. М. Проблеми вдосконалення діяльності слідчих підрозділів міськрайонів внутрішніх справ / М.М. Алексійчук // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – К., 2007. – Вип. 5. – С. 223–228.
- 3) Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001р. // Голос України від 19.06.2001. – № 107. – Ст. 197.
- 4) Тертишник В. Деякі питання створення національного бюро розслідувань та вдосконалення статусу слідчого / В. Тертишник // Юридичний журнал. – 2005. - № 12. - С. 4-9.
- 5) Мойсик В. Чи потрібно Україні Національне бюро розслідувань? / В. Мойсик // Голос України. – 2005. - № 3. – С. 43-44.
- 6) Бітнер О. Слідство стане ще незалежним / О. Бітнер // Урядовий кур'єр. – 2012. – С. 27-30.
- 7) Татаров О. Ю. Процесуальний статус слідчого ОВС: стан та перспективи / О. Ю. Татаров // Науковий вісник Київ. нац. ун-ту внутр. справ. – 2010. – № 4 (71). – С. 115 – 128.

УДК1: 378.013.73.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ МОЛОДЁЖНАЯ ПОЛИТИКА В ВЕК ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В.В. Кшеминский, А.Г. Коновалов

Резюме. В данном исследовании рассмотрены основы формирования современного общества и молодёжи. Выделены основные аспекты государственной политики в отношении молодёжи.

Ключевые слова: молодёжь, информационное общество, образование, социализация, коммуникация.

Актуальность исследования. В последней трети XX века новая технологическая революция, всеобщая компьютеризация, информатизация общества, интеллектуализация хозяйства создают принципиально новую общественную ситуацию.